

Foto: Benny Cotele

Vliegenzwam (*Amanita muscaria*)

Op een rode paddenstoel, vol met witte stippen, ...

Van de erg uitgebreide wereld van paddenstoelen (meer dan 4000 soorten zwammen in Vlaanderen!) kent toch wel iedereen de Vliegenzwam (*Amanita muscaria*). Misschien verdient deze zelfs de titel 'oerpaddenstoel', die in ons collectief geheugen gegrift staat. Op de meeste andere zwammen heeft de Vliegenzwam een streepje voor: hij is erg gemakkelijk op naam te brengen en bovendien kan hij je zelfs in extase brengen (waarover hieronder meer).

Zwammen en vliegen

Rare naam eigenlijk: vliegenzwam. Ook de wetenschappelijke naam verwijst naar vliegen. 'Musca' betekent 'vlieg'. En laat men ook in andere talen het verband met vliegen leggen, kijk maar naar 'Amanite tue-mouche', 'Fly-Agaric' of 'Fliegenpilz'. Dat kan geen toeval zijn. De Vliegenzwam werd vroeger effectief gebruikt om vliegen te vangen. Dat doe je zo: je legt een vliegenzwam ondersteboven in een kommetje met gesuikerde melk, vliegen komen erop af en raken bedwelmd. Dat gebruik werd zelfs al in de Middeleeuwen toegepast!

Een andere mogelijke naamsverklaring verwijst naar de hallucinogene eigenschappen van de Vliegenzwam. Wie van de Vliegenzwam proeft, ziet ze inderdaad vliegen.

Giftige amaniet

De Vliegenzwam behoort tot de familie van de Amanieten: paddenstoelen met witte plaatjes die vlak tegen de steel stoppen en in jonge toestand omhuld door een wit vliesje, waarvan we de resten in de vorm van plakjes ('stippen') op de hoed en een ring op de steel blijven zien bij volgroeide exemplaren. Hevige regen kan de stippen van de hoed vegen en de rode kleur tot oranje uitbleken. Voor vele mensen staat de Vliegenzwam symbool voor giftige paddenstoelen. Het is inderdaad bekend dat vliegenzwammen sterke spijsverteringsstoornissen kunnen veroorzaken. Maar een echt dodelijke soort kan je hem niet noemen. Nauwverwante broertjes van de Vliegenzwam, zoals de Groene knolamaniet, zijn dat wel. Hoewel de Vliegenzwam niet eetbaar is, merk je dat er toch andere dieren in het bos zijn die de giftige paddenstoel wel lusten. Heel wat Vliegenzwammen worden aangevreten door bijv. slakken. Tal van bosdieren kunnen beter gifstoffen verdragen dan mensen. Zo zie je maar dat je er niet van mag uitgaan dat paddenstoelen die door dieren gegeten worden, ook voor mensen een lekkere hap zijn.

Niet alleen buikpijn krijg je als je van een Vliegenzwam eet, je gaat er ook van hallucineren. De stoffen die hiervoor verantwoordelijk zijn, zitten vooral in de rode hoedhuid. Die bijzondere eigenschap ontdekte men al eeuwen geleden. In verschillende culturen kreeg de Vliegenzwam dan ook een opmerkelijke functie in rituelen. De soort komt namelijk in zowat het hele

noordelijk halfrond voor : van Noord-Amerika, over Europa tot in Siberië. In die laatste regio ontdekten lokale stammen de eigenschappen van de Vliegenzwam wellicht door het observeren van rendieren. Rendieren durven ook aan de Vliegenzwammen zitten en vertonen daardoor vreemd gedrag. Bij lokale sjamanen was het consumeren van Vliegenzwammen essentieel om allerlei visioenen uit te lokken. Bovendien verlaten de hallucinogene stoffen het lichaam via de urine. Bij sommige volkeren werd urine van personen die vliegenzwammen gegeten hadden gedronken om zo in extase te geraken...

Natuurlijke win-win

Vliegenzwammen hebben een bijzondere levenswijze. In tegenstelling tot het merendeel van de zwammen houdt de Vliegenzwam zich niet bezig met het afbreken van strooisel of takjes. De broodnodige suikers krijgt deze zwam van de boom waarmee hij samengroeit, vaak een berk of den, soms een andere boomsoort. De zwamvlok (een ondergronds stelsel van fijne draadjes) maakt immers contact met minuscule haarwortels van een boom. De zwamvlok breidt als het ware een kousje rond die wortels, waarlangs stoffen kunnen worden doorgegeven: suikers van boom naar zwam, water en mineralen van zwam naar boom. Geven en nemen, een natuurlijke win-win-situatie voor beide partijen. Vliegenzwammen behoren tot de paddenstoelengroep die men symbionten noemt. Ook de Echte hanenkam en het Eekhoortjesbrood horen daarbij. Die zwammen zorgen er dus voor dat bomen beter groeien!

Op zoek naar zwammen in de tuin

Op 16 en 17 oktober stuurt Natuurpunt iedereen de tuin in om op zoek te gaan naar paddenstoelen. In je eigen tuin kan je ongetwijfeld één en ander vinden. Als het tenminste genoeg regent, want water is essentieel voor paddenstoelen. Met meer dan 4000 soorten in Vlaanderen vertegenwoordigen de zwammen een belangrijk deel van onze biodiversiteit. Bovendien vervullen ze erg belangrijke functies. Paddenstoelen vertellen ons heel wat over de toestand van natuur en milieu. De grote verscheidenheid in kleur, vorm, geur en smaak spreken tot de verbeelding van groot en klein.

Alle informatie is te vinden op de website www.natuurpunt.be/paddenstoelen: er staan foto's van vaak voorkomende paddenstoelen in tuinen, je leest er hoe je paddenstoelen kan herkennen en hoe je ze kan tellen en natuurlijk vind je er ook de link naar het telformulier.

Auteur:

Wim Veraghtert, educatief medewerker Natuurpunt Educatie.